

بسم الله الرحمن الرحيم

سازمان دیده بان شفافیت و عدالت

دفتر اصفهان

شفافیت در انتخابات

جمع آوری و تنظیم:

دفتر دیده بان - اصفهان

آبان 1402

چکیده :

انتخابات، مجموعه‌های از فرایندهای سازماندهی شده است که حقی را جهت‌گزینه متصدیان امور در اختیار مردم قرار می‌دهد. انتخابات یکی از وقایع مهم سرنوشت ساز است اما در بسیاری از موارد به دلیل آنکه اطلاعات زیادی پیرامون فرایند انتخابات و نامزدها وجود ندارد، ممکن است مسبب فساد و رانت باشد و هزینه‌های سیاسی در پی داشته باشد. جلوگیری از هزینه سیاسی، کنترل فساد و نظارت بر انتخابات با شفاف شدن فرایند انتخابات امکان‌پذیر است. شفاف شدن فرایندهای انتخابات ذیل سیاست و قوانین " شفافیت فعالیت‌های سیاسی " در بسیاری از کشورها مکانیسم و سازوکار اجرایی مشخصی دارد. مهمترین رویه‌های مرتبط در این خصوص، به کارگیری نظارت عمومی و سیاست‌های الزام آور اعلام عمومی بر فعالیت‌های انتخابات و رفتارهای انتخاباتی است. شفافیت فعالیت سیاسی به طور کلی و شفافیت انتخابات به طور خاص، یک رابطه چند سویه ای است که مشمول ذینفعان مختلف میشود. ذینفعان شامل نامزدها و احزاب از یکطرف، رأی دهندگان و از طرف دیگر حاکمیت اعم از ناظران و مجریان است که در قالب شوراها، گروهها، دادگاههای خاص انتخابات و دیگر نهادهای تعیین کننده ی فرآیند و نتایج انتخابات است. بنابراین شفافیت انتخابات باید ناظر بر نامزدها، ناظر بر مردم و ناظر بر فرایندهای انتخاباتی باشد

- **شفافیت ناظر بر مردم** شامل ایجاد بستری برای افزایش آگاهی مردم و دسترسی مردم به حداکثر اطلاعات لازم برای انتخاب شایسته است. ضروری است ساختارهایی برای ایجاد چنین مکانیسمی از سوی نظام حکمرانی تدارک دیده شود.
- **شفافیت ناظر بر نامزدها** شامل پیشینه و سوابق هر کاندیدا، تأمین منابع مالی انتخابات، نظرات نامزدها در رابطه با مسائل مختلف، اهداف و برنامه اجرایی و آتی، شفافیت اموال و دارائی و همکاران پیشنهادی و شبکه پشتیبان است. رصد وعده‌های نامزدها نیز ذیل همین مفهوم قابل بررسی است.
- **شفافیت ناظر بر فرایندهای انتخاباتی** شامل تعیین صلاحیت احزاب سیاسی و نامزدهای انتخاباتی، بیان علل عدم احراز صلاحیت توسط شورای نگهبان به نامزد انتخاباتی، انتشار و

آگاه کردن عموم مردم در خصوص قوانین و رویه های مربوط به انتخابات، الزام هیئت مدیریت انتخابات به انتشار داده های انتخاباتی جهت افزایش شفافیت انتخابات، آموزش کارکنان کمیته مدیریت انتخابات نسبت به حق داشتن اطلاعات انتخاباتی و رویه های ارائه ی اطلاعات، داده های اطلاعات مکانی شعب اخذ رأی، داده های رأیدهندگان (از جمله جنسیت، سن و گروه های قومی یا اقلیتی)، داده های تفصیلی نتایج شمارش آراء، داده های شکایات دریافتی تخلفات، اقدامات انجام شده و نتایج آنها، داده های تدارکات و قراردادهای انتخاباتی است. در متن گزارش سه گروه مردم، نامزدها و فرایندها با مثالهایی تبیین و توصیف شده است و نمونه های طرح شده در این گزارش بیانگر آن است که ایجاد مکانیسمهای شفافیت در مراحل مختلف انتخابات، ملزم به اراده سیاستگذاران و برنامه ریزان سیاسی است.

مقدمه:

اصل شفافیت از مهم ترین اصولی است که بسیاری از نظامهای سیاسی سعی خود را بر آن داشتهاند تا با تدابیر حقوقی لازم، زمینه را برای اعمال همیشگی آن در جامعه فراهم سازند. شفافیت به معنای ارائه ی حق اطلاعاتی مردم است. ارائه ی اطلاعات مناسب، در زمان و قالب مناسب، با کیفیت مناسب، در محل مناسب و برای مخاطب مناسب، شفافیت را محقق میسازد. در گذشته "دسترسی به اطلاعات" مترادف شفافیت بود، اما امروزه "استفاده پذیری اطلاعات" با رعایت دقت های حقوقی و فنی مصداق آن است. شفافیت پارلمانی یکی از زیرشاخه های شفافیت سیاسی و حاکمیتی است، که علاوه بر تحقق حق ذاتی مردم در کسب آگاهی و نظارت بر کارگزاران حکومتی، سبب افزایش سرمایه ی اجتماعی این نهاد و در نتیجه، افزایش مشارکت مردم در انجام وظایف پارلمانی و کمک به پارلمان خواهد شد

شفافیت انتخاباتی یکی از مهمترین مولفه های شفافیت پارلمانی محسوب میشود که شاخصهای مختلفی را در بخشهای سه گانه نامزدهای انتخاباتی، هزینه های انتخاباتی و فرآیندهای انتخاباتی دارا میباشد. شفافیت در بخشهای مذکور از عوامل بسیار مهم در شکل گیری یک انتخابات سالم و انتخاب افراد اصلح برای نشستن بر صندلیهای مجلس است، چرا که شفافیت در شاخصهای مربوط به بخش نامزدهای انتخاباتی زمینه ی لازم برای شناخت درست افراد توسط مردم را فراهم میآورد و

شفافیت در بخش هزینه های انتخاباتی و نحوه ی تامین و مصرف این هزینه ها از شکل گیری فضای ناسالم انتخاباتی و کجرفتاریهایی همچون خرید رای و ... جلوگیری به عمل میآورد. شفافیت

در بخش فرآیندهای انتخاباتی هم منجر به سلامت بیشتر انتخابات و افزایش اعتماد مردم به این فرآیند میشود که با توجه به مطالعات موجود در حوزه ی سرمایه ی اجتماعی مجلس شورای اسلامی در کشور، ضروری به نظر میآید

در حال حاضر بسیاری از مولفه ها و شاخصهای مذکور در حوزه ی شفافیت انتخابات در بسیاری از کشورهای دنیا عملیاتی شده است و آثار مثبت آن تجربه شده و قابل ارزیابی است. متأسفانه در قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی در ایران در حال حاضر به موضوع شفافیت انتخاباتی کمتر توجه شده است، در حالی که این مهم میتواند بسیاری از مشکلات موجود در زمینه ی انتخابات در کشور را مرتفع کند و تاثیر به سزایی در شکل گیری مجلسی مطلوبتر و کارآمدتر بگذارد

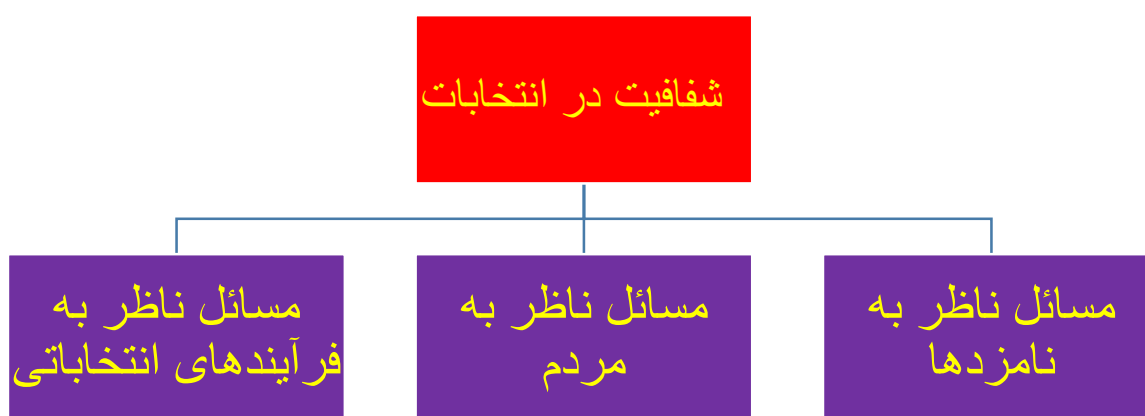
بنابراین با توجه به لزوم تلاش در ایجاد و تقویت حکمرانی مطلوب و گسترش شفافیت به عنوان یکی از اصول مترقی این نوع نظام حکمرانی، شایسته است نمایندگان محترم و داوطلبان نمایندگی اطلاعات مربوط به سوابق کاری و محل های تأمین هزینه کرد مالی خود در عرصه انتخابات و سقف هزینه های انتخاباتی و دیگر شاخصهای شفافیت را از پیش معین نموده و در معرض آگاهی عموم افراد جامعه قرار دهند و برای ارائه این اطلاعات همچنین شفافیت فرآیندهای انتخاباتی تمهیداتی در قانون انتخابات در نظر بگیرند. این اقدام به طور قطع در انتخاب آگاهانه مردم و شناخت بهتر داوطلبان و گزینش نمایندگانی متعهدتر و متخصص تر مؤثر خواهد افتاد و شکلگیری مجلسی با شاخصه ها و معیارهای در تراز انقلاب اسلامی را آسانتر خواهد کرد

لازمه ی حضور افراد شایسته در مجلس، برگزاری انتخاباتی سالم و کارآمد است. در حال حاضر در انتخابات مجلس شورای اسلامی مشکلاتی نظیر شکل گیری فضای انتخاباتی ناسالم، هزینه های نامتعارف تبلیغاتی، عدم اعتماد برخی مردم به فرآیندهای انتخاباتی، عدم امکان شناخت درست داوطلبان نمایندگی، خرید رای و ... وجود دارند. یکی از موثرترین، کم هزینه ترین و آسانترین روشها برای حل این مشکلات ایجاد شفافیت در بخشهای مختلف انتخابات است.

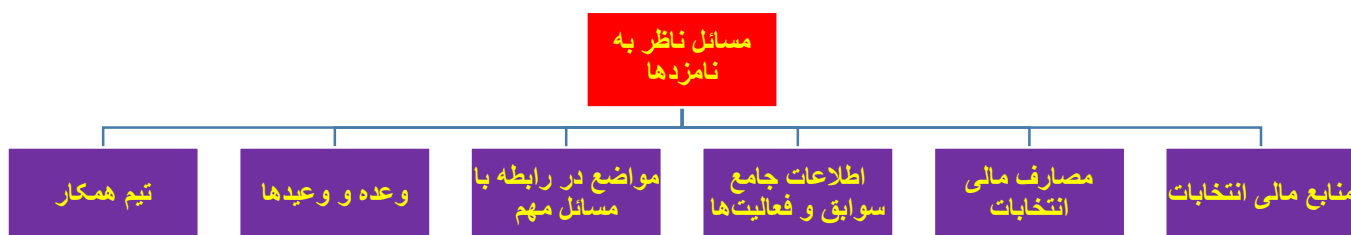
شفافیت در انتخابات :

شفافیت در انتخابات در سه محور زیر دسته بندی میشود

- مسائل ناظر به نامزدها
- مسائل ناظر به مردم
- مسائل ناظر به فرآیندهای انتخاباتی

مسائل ناظر به نامزدها شامل موارد زیر میشود :

با آغاز فصل انتخابات در کشور، نامزدها برای بدست آوردن کرسی های مجلس با هم به رقابت میپردازند این رقابتهای نیازمند تبلیغات انتخاباتی و در نتیجه پول و منابع مالی است. هر نامزد انتخاباتی از راههای مختلفی اقدام به تامین هزینه های انتخاباتی کرده و تلاش میکند تا بتواند با جمع آوری هرچه بیشتر سرمایه، تبلیغات بیشتر و موثرتری داشته باشند. بنابراین پول را از انتخابات نمیتوان حذف کرد. از طرف

دیگر اخذ پول بر روند تصمیمات و فعالیتهای نماینده در آینده اثر گذار خواهد بود و آنها به جای اهداف ملی، به دنبال تامین منافع جناحها و افراد خاص خواهند رفت.

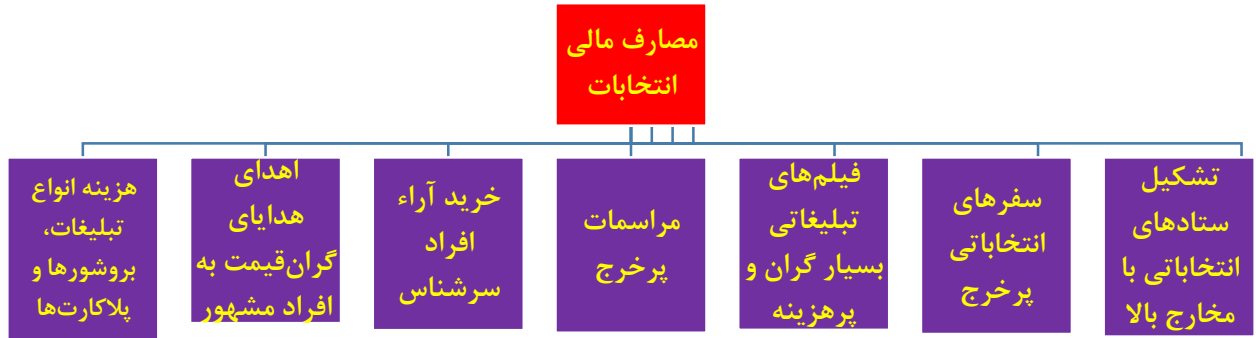
با شفاف شدن منابع مالی و ترکیب هزینههای آنها، مردم از حامیان اصلی هر نامزد یا حزب مطلع میشوند به علاوه شفافیت منابع و مصارف انتخاباتی علاوه بر ایجاد فشار اجتماعی برای کاهش هزینه ها، مانعی جدی برای ورود پولهای کثیف به انتخابات است. مشخص شدن حامیان اصلی که به احتمال قوی جهت گیری مجلس آینده را تعیین میکنند و نیز ایجاد پایگاه دادهای قوی و کم هزینه که امکان اعمال سیاستهای مختلف را در بحث هزینه های انتخاباتی به دولت میدهد از مزایای دیگر شفافیت منابع و مصارف انتخاباتی است. از طرفی مشخص شدن محل هزینه کرد منابع انتخاباتی جمعآوری شده برای هر نامزد، امکان انحراف این منابع را به سمت خرید رأی به حداقل خواهند رساند.

یکی از مواردی که همواره زمینه ی نارضایتی مردم از مسئولین را فراهم میکند، عدم پیگیری و تحقق وعده های انتخاباتی است. متأسفانه در کشور ما به دلیل عدم شناخت دقیق مردم از حوزه ی اختیارات افراد در مسئولیتهای مختلف از جمله نمایندگی مجلس، اکثر اوقات در تبلیغات انتخاباتی وعده هایی مطرح میشود که یا تحقق آنها در حوزه ی اختیارات فرد نیست و یا اجرای آن وعده با وضعیت کشور مطابقت نداشته و عملاً امکان پذیر نیست

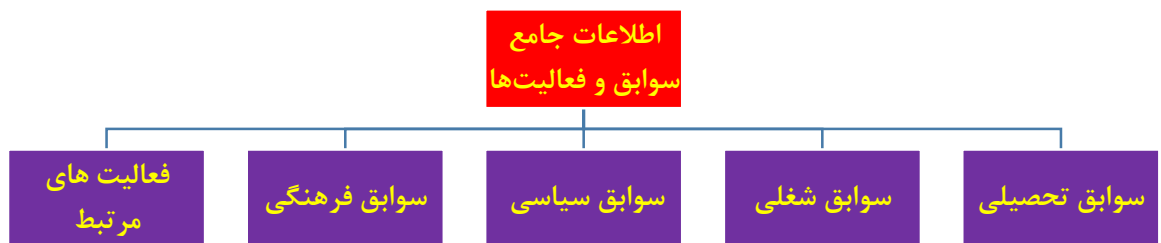
در بسیاری از موارد نیز وعده های انتخاباتی صرفاً کارکرد تبلیغاتی داشته و بعد از انتخابات به دست فراموشی سپرده میشوند؛ این در حالیست که مردم با توجه به آن وعده ها به کاندیدای مورد نظر رأی داده و وی را برای تحقق آن وعدهها برگزیده اند، عدم تحقق آنها موجب سرخوردگی و احساس شکست در مردم و کاهش سرمایه اجتماعی نظام میشود

لذا لزوم ثبت و اعلام عمومی وعده های انتخاباتی غیر قابل انکار است. بنابراین لازم است همزمان با آغاز تبلیغات نامزدها، سامانه ای برخط ایجاد شود تا تمام وعده های نامزد مورد نظر ثبت شود و در انظار عموم مردم و صاحب نظران قرار گیرد. همچنین نیاز است برای دادن وعده هایی که خارج از حیطه و توان نمایندگان مجلس است، جرم انگاری صورت گرفته و مجازاتهای متناسبی برای این افراد در نظر گرفته شود

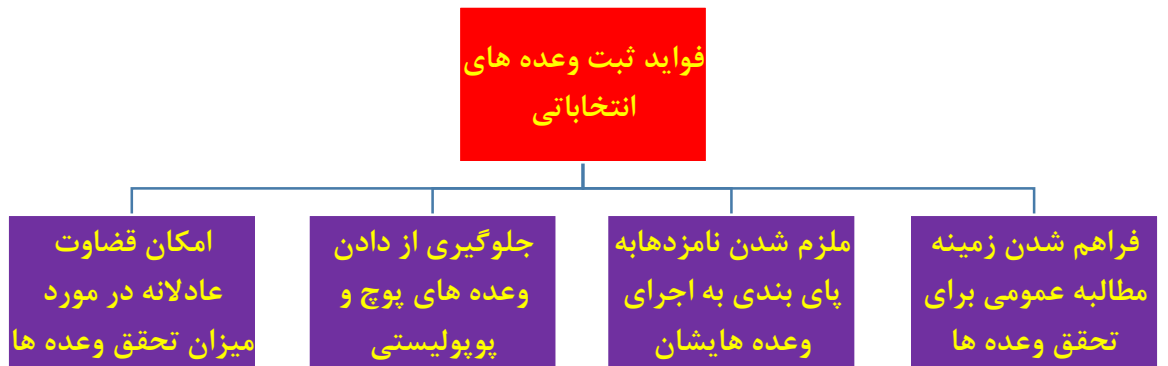
مصارف مهم انتخاباتی شامل موارد زیر میشود:

اطلاعات جامع سوابق و فعالیتها شامل موارد زیر است:

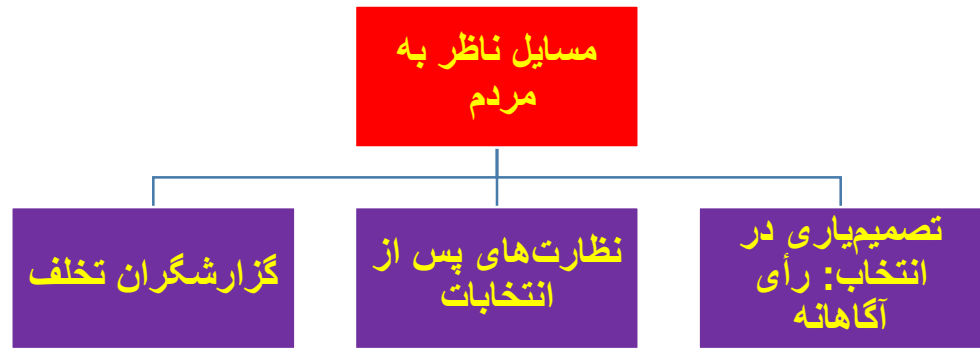

فواید ثبت وعده های انتخاباتی به شرح زیر است :

نامزدها موضع گیری کلی می کنند. اقتصاد باید بهبود پیدا کند، اشتغال باید افزایش یابد، تولید بهتر شود، ارتباط با بقیه کشورها خوب شود. هیچ کس این مواضع را رد نمی کند چون موضع مشترکی است. فرد باید توضیح دهد که دقیقاً چه موضعی دارد. به طور کلی نامزدها باید در طول حیات سیاسی خود نسبت به مسائل مهم مختلف، مواضع خود را بیان کنند.

مسائل ناظر به مردم شامل موارد زیر خواهد بود:

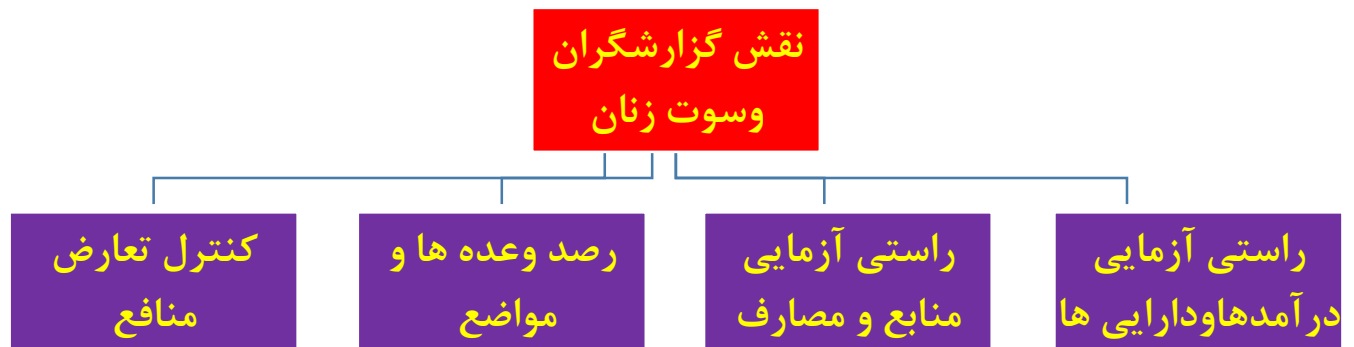

مردم باید بتوانند با شناخت کامل در انتخابات شرکت کنند و آگاهانه رأی خود را به نامزد اصلح بدهند. امری که در بند 8 سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری نیز مورد اشاره قرار گرفته است:

"ارتقاء سطح شناخت و آگاهی و آموزش‌های عمومی، ترویج هنجارهای انتخاباتی و نهادینه کردن آن"

نقش گزارشگران و سوت زنان ::

برای ایجاد نظارت مستمر در راستای پیشگیری از تخلفات با توجه به گستردگی انتخابات در یک نگاه باید سازمان‌های عریض و طویلی تشکیل شوند و بودجه بسیار زیادی به آنها تخصیص داده شود تا این وظیفه را انجام دهند که در عمل این کار نه تنها غیرمعقول است بلکه چنین ساختارهایی خود بستر تخلفات و فسادهای جدیدی میشوند که باید سازمان دیگری ایجاد شود تا بر آن نظارت داشته باشد و این چرخه‌ی معیوب تکثیر سازمان‌های ناظر تا بی نهایت ادامه خواهد یافت. راه حل آسان، اجرایی و موثر برای پیشگیری از تخلفات، ایجاد بسترهای مناسب برای مشارکت مردم در بخش نظارت و حمایت از سوت زنی و گزارشگری تخلف است

مسائل ناظر به فرآیندهای انتخاباتی:

رعایت اصول بیطرفی در انجام انتخابات یکی از مؤلفه های مهم برگزاری انتخابات سالم و از عوامل افزایش سرمایه اجتماعی نظام خواهد بود. امری که بارها توسط مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته است. "من میخوام سفارش کنم که مسئولان کشور مراقب باشند احترام انتخابات را نگهدارند. هم مجلس، هم دولت، هم قوه قضائیه، احترام انتخابات را نگهدارند. اگر کسی به انحاء مختلف دخالت کند، هیچ روا نیست، جایز نیست. باید مردم بر طبق روال قانونی ببینند، تشخیص بدهند، بشناسند و انتخابات انجام بگیرد"

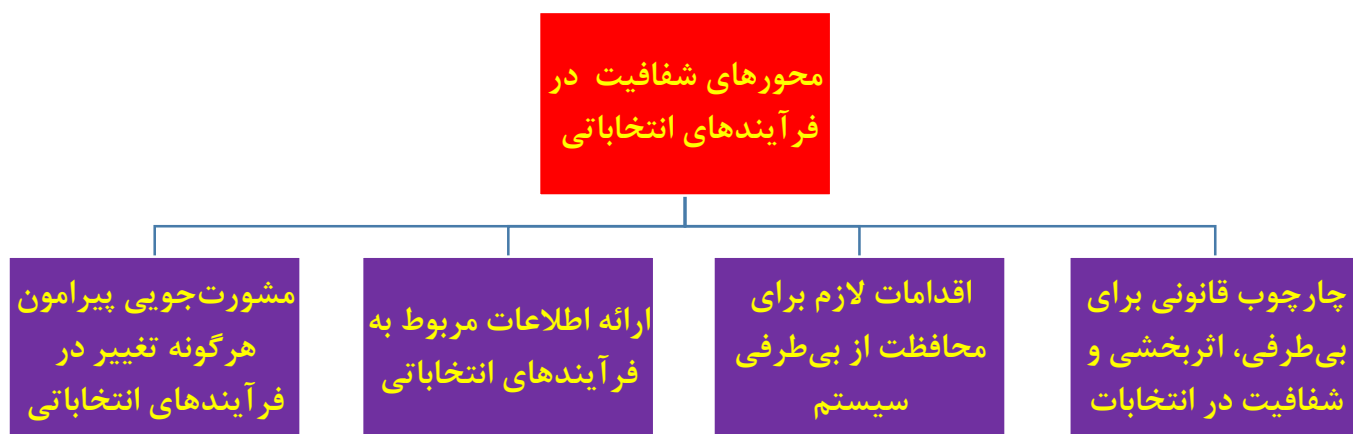
مقام معظم رهبری در بند یازدهم سیاستهای کلی انتخابات به اهمیت شفافیت فرآیندهای انتخاباتی اشاره کرده اند. متن این بند بدین شرح است "جلب مشارکت حداکثری و تأمین حقوق داوطلبان، تعیین سازوکارهای شفاف و اطمینان بخش، بهره گیری از فناوریهای نوین در جهت حداکثرسازی شفافیت، سرعت و سلامت در اخذ و شمارش آراء و اعلام نتایج"

مسائل ناظر به فرآیندهای انتخاباتی

وجود سامانه هایی که بتوانند به صورت برخط نتایج رأی گیری را به تفکیک شعب رأی گیری و حوزه های انتخابیه نشان دهند، تا حد زیادی مانع از تخلفات انتخاباتی شده و به سلامت آن کمک میکنند. همچنین وجود چنین سامانه ای امکان نظارت عموم مردم، احزاب، رسانه ها و تشکلهای فراهم میسازد تا از این طریق اعتماد عمومی به روند برگزاری انتخابات جلب گردد. البته محدودیت قوانین موجود حتماً بایستی توجه شود

در زمینه ی شفافیت فرآیندهای انتخاباتی پیشنهاد استفاده از دوربین در کشف و پیشگیری از فساد بسیار کارآمد است. البته الزامات و ضوابطی برای استفاده از دوربین در مورد حریم خصوصی و ... وجود دارد که باید رعایت گردد. در این مورد میتوان شعب اخذ رأی را به دوربین مجهز کرد و به صورت زنده امکان پخش شمارش آرا و دانلود آنها تا مدتی معلوم فراهم باشد.

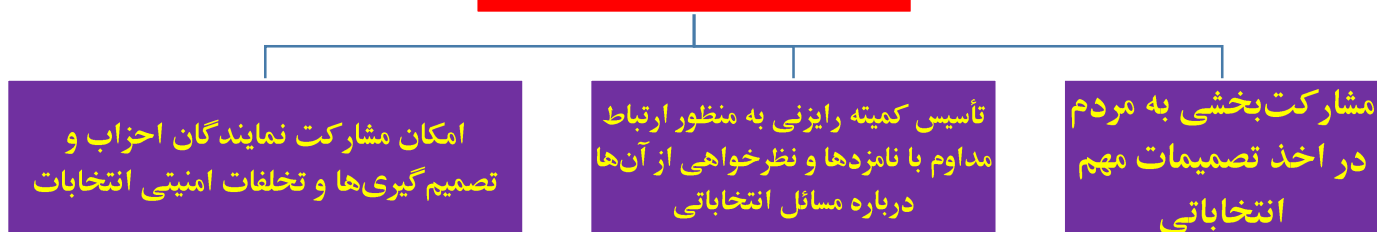

در واقع وجود سامانه هایی که بتوانند به صورت برخط نتایج رأی گیری را به تفکیک شعب رأی گیری و حوزه های انتخابیه نشان دهند، تا حد زیادی مانع از تخلفات انتخاباتی شده و به سلامت آن کمک میکند. همچنین وجود چنین سامانه ای امکان نظارت عموم مردم، احزاب، رسانه ها و تشکل ها را فراهم میسازد تا از این طریق اعتماد عمومی به روند برگزاری انتخابات جلب گردد

داده‌های شایسته انتشار

مشورت‌جویی برای تغییر در فرآیندهای انتخاباتی

جمع بندی:

مطابق با آنچه مفهوم دوسویه حقوق شهروندان در انتخابات خوانده شد، طراحی پازل انتخابات سالم مستلزم نقش آفرینی دو گروه است. گروه اول، نامزدهای انتخاباتی هستند که منطبق بر محورهای تشریح شده، خود را در بهترین حالت به شهروندان بشناسانند، تا امکان انتخابی سالم داشته باشند، چراکه شفافیت اطلاعاتی یکی از حقوق مسلم شهروندان به شمار میرود. مخاطب دیگر حاکمیت بوده که باید تلاش کند با تمهید بستری شفاف اولاً فرایندهای انتخابات را در بهترین و سالمترین حالت ممکن برگزار نماید و ثانیاً از طریق ایجاد شفافیت اطلاعات موجود در فرایند انتخابات، نظارت مردمی را به عنوان مهمترین ظرفیت پیشگیرانه در مقابله با فساد محقق نماید. راه اندازی سامانه‌های مختلف اطلاع رسانی در حوزه‌های مختلف سه گانه نامزدها، مردم و فرآیندهای انتخاباتی میتواند بستر شفاف سازی را بیش از پیش فراهم نماید. در کشورهای

دیگر سامانه های مختلف در این خصوص طراحی و راه اندازی شده است از آنجمله، میزان هزینه های انتخاباتی را بر اساس تفکیک نامزدها، نوع انتخابات و حوزههای انتخاباتی مشخص نموده که بر اساس انتخاب مخاطب میزان هزینه ها مشخص گردیده است. همچنین در این سایت نهادهای کمک کننده و دوره زمانی که کمک انجام گرفته است توسط کاربران قابل مشاهده است. در بعضی از کشور سامانه هایی طراحی شده است که وعده ها و قولهای داده شده کاملاً" رصد شده و تحقق و یا عدم تحقق آنها قابل رصد کردن است. قاعدتاً" با پیشرفت تکنولوژی و امکانات موجود میتواند اکثر موارد فوق را تخت سامانه های طراحی شده، بصورت شفاف رصد نمود. نکته پایانی این که با توجه به هزینه های قابل توجه راه اندازی این سامانه ها، امکان سرمایه گذاری سازمان های مردم نهاد در این حوزه کم رنگ خواهد بود، اما حاکمیت می تواند جهت افزایش مشارکت مردم در انتخابات، در این حوزه سرمایه گذاری نموده ولی در هدایت و راهبری این سامانه ها از ظرفیت تشکل های مردمی استفاده نماید. کاملاً" مشخص است که صرف اینگونه مخارج، هزینه نبوده بلکه سرمایه گذاری و منفعت خواهد بود

جمع آوری و تنظیم:

دفتر دیده بان شفافیت و عدالت - اصفهان